

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Nepamatytoji

2012-10-01

ŽURNALAS: METAI

TEMA: Literatūra

AUTORIUS: Romualdas Granauskas

DATA: 2012-10

Nepamatytoji

Romualdas Granauskas

Apsakymas

Ji kelis kartus perskaitė tą raštą iš rajono ir vienu metu pagalvojo tartum dvi mintis. Pirmoji buvo, kad valdžia neprotingai daro, siūsdama į tuos kompiuterių kursus moterį, kuriai nors dar ir ne pensija, tačiau jau šviečiasi jos kraštelis. Antroji net ir ne mintis, vaizdas: atidaryta jos drabužių spinta, kurioje tik keli sijonai, palaidinukės, trys suknelės, švarkelis ir jau seniai nebenaujas pilkas žieminis paltas. Kuo ji apsirengs važiuodama, ar neatrodys kaip paskutinė daržo baidyklė? O jos kelnaitės, o liemenėlės? Mieste gali pakliūti po mašina, gali staigiai susirgti, nuveš greitoji, turėsi plikai nusirengti, – ir kur dėsies iš gėdos?

Už lango murkšlojosi nei šiočia, nei tokia diena. Pasiėmusi skudurą Ramoškienė pavale šen ten dulkes, paskui pati atsisėdusi skaitė. Iki pietų tebuvo atėjusi tik senoji mokytoja, padūsavo, padūsavo prie lentynų, išsirinko vos vieną knygą. Užtat prieš darbo pabaigą tarpdury sustojo Stonkaus Debora, paauglė mergaitė paraudusia nuo slogos nosimi, ir paprašė labai gražios knygos apie meilę. Ramoškienė net nustebo, kaip mergaitė ištiso per vieną vasarą.

– O pavadinimo nežinai?

– Kažkaip... Gal „Vėjo nublokšti į erškėčius“?..

– Sumaišei dvi knygas, bet vieną aš tau duosiu, antroji paimta.

Ir tai dvylikametei jau prasidėjo meilės svajonės ir kančios. „O kada jos užsibaigia?“

Niekada. Kankinies, kai ateina, kenti, kam neateina.“

Kiek jai buvo, kai pati pirmą kartą įsimylėjo? Penkiolika ar šešiolika? Tik ne dvylika! Ji ir gimė, ir augo, ir baigė vidurinę šiame miestelyje. Du kartus važiavo su mokyklos ekskursija į Vilnių ir vieną vasarą – prie jūros. Žinojo, kad yra provincialė, bet žinojo ir tai, kad pasaulis jos dar laukia. Susitikimui su juo reikėjo ruoštis, o kaip kitaip galėjo ruoštis, jei ne skaitydama knygas? Ir skaitė.

Yra miesto mergaitės, yra kaimo mergaitės. Bet juk yra ir mažų miestelių mergaitės, kurios dar ne miestų, bet jau ir ne visai nuošaliausių kaimų. Sunku tą skirtumą nusakyti, bet jis yra. Gal ne tokios drąsios kaip miestietės, o jei kurios ir drąsesnės, – tai vis tiek dar greitai paraustančios. Tokios jos iš numanymo, kad greitai visoms reikės išsiskirstyti ir iškrikti. Išsirankios po vieną mokslai, darbai ir vyrai. Visos čia jos laikinai, kaip jaunos kregždės lizde. O galutinai išskirs vaikai ir vargai. Tai, kas svajota ir būta, atrodo kaip niekada nebūta. Visos žino, kad gyvenime nieko nelieka iš pirmosios mergaitiškos meilės, bet nejaugi nieko nelieka net iš svajonių apie ją?

Jai liko, bet gal dėl to, kad toj savo bibliotekoj skaitė ir skaitė knygas. Kas yra tos knygos, jei ne kitų žmonių svajonės? Kas yra tos svajonės, jei ne troškimas gyventi taip, kaip ir svajoji?

Ji lėtai ėjo namo tuščia miestelio gatve, vis galvodama apie tuos kompiuterių kursus. Namie lėtai nusirengė, lėtai užsikaitė arbatos, kažko pasigraibė valgyti. Žadėjo žiūrėti televizorių, bet kažkodėl nuėjo į miegamąjį ir atsistojo prie drabužių spintos. Jos dvigulė lova baltavo neužklota. Net krūptelėjo. Užmiršo ar kaip? Jei moteris ryte tvarkingai ir kruopščiai nepasiruošia savo lovos vakarui, – ji jau kaip ir nebe moteris. Šitą mintį ji kažkur išskaitė ar tik dabar atėjo į galvą?

Jos motinos namas, kuriame ji ir gimė, ir augo, ir dabar gyveno, buvo visai nedidelis. Priemenė, virtuvė ir du kambariai. Tame viename, kur į daržo pusę, ji dabar ir stovėjo, lėtai tiesdama ranką prie drabužių spintos. Ką ji ten pamatys, juk ir taip viską žino? Kažką pamatys. Jei ne spintoje, tai galvoje. Niekuomet nežinai, ką gali pamatyti. Juk mintys neįeina pro duris, neįlupa pro langą, – atkyla iš tavęs paties, o ar žinai, ko tavyje pridėta? Nežinai, tik tavo mintys žino, kada kokioms ateiti.

Tą vasarą jai buvo tarp penkiolikos ir šešiolikos, ji jautėsi ir sumišusi, ir nustebusi dėl taip staiga ją ištikusios jaunystės. Žiūrėdavo veidrodyje į save lyg į kažkur matytą merginą, kurios vardo dabar negali atsiminti. Nedidukė, apvalaus veidelio, juodaplaukė, ne kokia ten sudžiūvusi kaip žiogas, o aptakių jau visai moteriškų formų, visą laiką truputį praviromis kiek papurtusiomis lūpomis. Iš kur tas papurtimas, jeigu tebuvo dar tik kelis kartus bučiavusis ant malūno tilto? Klasės vaikinai patys dar nemokėjo nei bučiuotis, nei tvirčiau apkabinti.

Mokykloje tebuvo tik keturi mokytojai vyrai. Direktorius visos bijojo, matematikas – tas jau visai senas, tad fizinio lavinimo – daug jaunesnį – visos akimis ir sekiojo. O apie ketvirtąjį, fizikos, visos sakė, kad jis džiūtena, ilganosis, su apgamu ant skruosto, vaikšto nelygintomis kelnėmis ir teturi tiktai vieną kaklaraištį. Jos žmonos – Iksės – keliai išlinkę į vidų, brūžinasi vienas į kitą einant, net girdisi „čiūkšt čiūkšt“, batų kulnai nušleivoti, ir savo apsmukusį megztinį skalbiasi kartą metuose. Bet svarbiausia

- tas fizikas nė vienos klasės mergaitės nėra pavadinęs vardu ir nusišypsojęs. Kalba puse lūpų, todėl negali gerai pamatyti, gal ir jo dantys kokie pajuodę. Ir dar kitokių trūkumų jos surasdavo ir apkalbėdavo, lyg už kažką keršydamos. O nė viena nematė, kokie vešlūs, garbanoti jo kaštoniniai plaukai. Kai saulė pašviečia iš šono pro klasės langą, - kaip tada sublizga jo smilkiniai, kaip nuo šito staiga pagražėja visas veidas. Tie smilkiniai varė ją iš proto, ji negalėdavo atitraukti akių, o grįždama iš mokyklos vis klausdavo savęs: ar jis pastebėjo, kaip ji žiūri į tuos smilkinius? Ar pastebės kada? Ar kaip nors parodys, kad pastebėjo? Vakare atsigulusi ir jau užgesinusi šviesą akyse dar matydavo saulės apšviestą klasę. Pakeldavo ranką, švelniai tuos smilkinius liesdavo pačiais pirštų galiukais - ir šie pradėdavo dilgsėti. Paskui malonus dilgsėjimas pasiekdavo krūtinę, ji nė pati nepajusdavo, kaip ranka palįsdavo po antklode ir atsidurdavo ant gaktos ir žemiau.

Buvo paskutinė fizikos pamoka. Mokytojas išvedė trimestrą, užvertė žurnalą ir paklausė:

- Mergaitės, kurios galit pasilikti po pamokų? Padėsit sutvarkyti mokymo priemones.

Niekas nepasisiūlė, tik ji viena pasakė:

- Aš galiu.

Kažkuri už jos nugaros sukrizeno, ji žinojo, kuri, ir dabar tebežino. Gyvena Klaipėdoj, užpernai buvo parvažiavusi į motinos laidotuves.

- Pirmiau parbėk pavalgyti, aš čia būsiu ligi pat vakaro.

Kai sugrįžo pavalgiusi, visa mokykla buvo tuščia tuščiausia, neįprastai garsiai girdėjosi jos žingsniai ilgame koridoriuje, o uždarytų klasių durys tarytum lydėjo ją žvilgsniais. Ji įėjo ir sustojo:

- Atėjau, mokytojau.

Jis priėjo, lengvai pastūmė ją į šoną, kad galėtų pasiekti duryse styrantį raktą. Nuo garsaus spynos trakstelėjimo išsiplėtė jos akys, ji staiga pajuto tą malonų dilgsėjimą, kuris prasidėdavo pirštų galiukuose, o dabar staiga užplūdo visą kūną kaip koks ūmus karštis, kaip smulkus drebulys. Mokytojas suėmė ją už liemens, kilstelėjo, pasodino ant stalo ir ėmė bučiuoti. Ji ne tiek jautė jo lūpas, kiek plaštaką savo tarpumentėje ir sviro ant jos aukštiekninka. Pati norėjo svirti ir greičiau pajusti, kas bus...

Pasijuto bestovinti priešais atlapotą drabužių spintą ir belaikanti rankose savo išleistuvių suknelę. Ar betilptų dabar į ją? Ji pakėlė suknelę prie smakro ir žiūrėjo į savo atspindį veidrodyje. Gal ir tilptų, tik reikėtų per liemenį - jei būtų iš ko - atleisti per kokį pirštą. „Durnė! Argi aš važiuosiu su ja į tuos kursus? Kaip atrodyčiau!“ Bet vis tiek nėjo nuo spintos šalin.

Dar prieš išleistuves buvo apsisprendusi, kur važiuos ir ką studijuos, ir motina tam neprieštaravo. Tik į Vilnių, tik literatūrą. Nebuvo gabi nei matematikai, nei chemijai, per stojamuosius negautų nė trejeto. Dar buvo likę gal dešimt dienų iki stojamųjų. Iš netolimo kaimo atmynė dviračiu motinos sesers vyras, jis ten kolchoze vežiojo pieną.

Pasakė, kad vakar vakare tetą Eleną išvežė greitoji. Motina persigando, suplojo rankomis ir stovėjo tokia, suspaudusi ties krūtine delnus. Nieko čia baisaus, tik apendicitas, išpjaus ir paleis, bet kur jam dėtis, kai negali pamesti darbo, o ganykloje – karvė ir veršis, o kūtėje – trys paršeliai. Ir pilnas kiemas girgsinčių ir kudakuojančių. Ar negalėtų Rima? Juk neilgam, kelioms dienoms?

Kiekvieną vasarą, kai prisirpdavo vyšnios, teta duodavo žinią. Jiedvi su motina ir išeidavo vieškeliu, nešinos po tuščią kibirą. Antrą kartą eidavo jau rudenį prisiskinti mėlynųjų slyvų. Taip buvo nuo pat vaikystės, ten ji ir išmoko melžti karvę. Jai ir dabar pats skaniausias valgis – blynai su uogiene ir mėtų arbata.

Išėjo jau pačiame pavakary, išimetusį į portfelį kelis vadovėlius, sąsiuvinį, šukas, veidrodėlį ir naktinius marškinius. Buvo apsivilkusi tiktai kartūninę suknelę ir pristajį megztinį. Jei atšaltų ar lytų – užsimes kokį tetos drabužį. O į dėdės kiemą įėjo jau visai saulei leidžiantis, kai šis, atsitūpęs prie karvės šono, kūtės šešėlyje jau pats dūzginio pieną į kibirą. Paskui, užsidegę šviesą, abudu valgė vakarienę virtuvėje. Dėdė klausinėjo, kur stos, kas bus išsimokiusi, o pats per puodelio viršų visą laiką žiūrėjo į jos krūtinę. Jai net patiko tas žiūrėjimas, – ji ir ten, Vilniuje, kai eis gatve, kris į aki vyrams.

Dėdė pasakė, kad miegos ji gerojoje troboje, svečių lovoje, ta visuomet švari ir paklota. Auštant, prieš išeidamas vežti pieno, pažadins. Ji ilgokai negalėjo užmigti, pūkiniai patalai tikrai netiko vasarą, ji atsivertė aukštiekninka, nusimetė patalų kampą į šoną, susidėjo rankas už galvos ir norėjo apie ką nors ilgai svajoti.

Atsibudo tamsoje nuo trūkčiojančio, dažno dėdės alsavimo tiesiai į blakstienas, jo rankos spaudė jos pečius prie čiužinio, ir kaulėtas kelis skaudžiai spraudėsi tarp šlaunų. Ji pravėrė burną, norėdama šaukti ar bent šūktelėti, bet tuojau pat kietai susičiaupė, kad nepajustų burnoje kartaus svetimo liežuvio. Kai pajuto ir dar kai ką, sustingo visa su pilnais plaučiais oro, – taip vabaliukas, pamatęs priešais save pražiotą paukščio snapą, virsta ant šono ir sustingsta negyvas. Ar iš tikrųjų nieko nebejaučia, ar tik apsimeta, kad ne? Bet tamsoje ji viską girdėjo: ir vis dažnėjantį dėdės šnopavimą, ir lovos girgždėjimą. Nusivertęs ant šono, jis trumpai tepagulėjo, nes sėdosi ant krašto nuleisdamas kojas. Tamsoje rimo jo šnopavimas, o beveik tyloje ji išgirdo ir du paskutinius garsus: abiejų jo kelių grikštelėjimą, kai stojosi eiti, ir basų kojų nušlepsėjimą į kitą kambarį. Tie du garsai – grikšt, grikšt – jai pasirodė patys bjauriausi, bet tuo pat metu tartum ir atleido sustingusius raumenis. Ji atsisėdo lovoje ir atsimerkė į tamsą, o daugiau dar negalėjo nieko. Ji tiktai klausėsi ir būtų dabar išgirdusi po lova alsuojančią pelę, bet buvo vien aklina tylą, jeigu tokia būna. Staiga atsiminė, kad jos kūne yra kažkas svetimo, bjauraus, šlykštaus, ir ją pradėjo pykinti. Ant kėdės prie stalo turėjo gulėti keli jos drabužiai, jais ir apsivilko. Paskui apgraibalojo lango rėmą, atidarė ir išlipo į kiemą. Vos vos aušo, taip vos vos, kad tik danguje tas aušimas ir matėsi. Ant vieškelio suprato, kad basutes paliko ant grindų prie lovos. Ir naktinius marškinius, ir portfelį su knygomis. Gryname ore jau taip nebeapykino, bet pilvo apačioje jautėsi nešanti lyg kokį ledo gabalą, ten lėtai tirpstantį.

Upė, kuri tekėjo per miestelį, čia, laukuose ir pievose, suko didelį vingį, jai reikėjo pereiti mediniu tiltu. Ji nusileido prie vandens, labai kvėpėjo laukiniais serbentais ir dar kažkuo, gal vingiorykštėmis. Baugus buvo vanduo, bet ji jautėsi taip, lyg būtų

įkritusi į lipnaus, tąsaus kisieliaus kubilą, visa, ligi pat viršugalvio. Čia buvo gilų, jai iki juosmens, ji plovėsi rankas, krūtinę, šlaunis, ypač šlaunis, bet tas lipnus kisielius nenorėjo plautis, tada užsiėmė pirštais akis ir ausis, tūptelėjo kelis kartus, kad pasinertų su visa galva. Plona kartūninė suknelė lipo prie kūno, jai pasidarė šalta, dabar bėgo vieškeliu, vis paaikčiodama, kai basa pėda užmindavo aštresnį akmenuką.

Pats pats saulės kraštelis suraudonavo virš tolino miško, kai ji priėjo miestelį. Turėjo belstis į savo namų duris, nes motina dar miegojo. Plačiai išsiplėtė jos akys, kai pamatė tokią: šlapiais plaukais ir basą. Virtuvėje pirmiausia griebė ant sienos pakabintą rankšluostį ir ėmė šluostyti plaukus. Kažkur čia pat stovėjo motina, ji ir paklausė:

- Lindo?..

Ji linktelėjo galvą.

- Bet ar prilindo?

- N-ne...

- Kai buvau jauna, ir prie manęs yra lindęs, bet aš kaip spyriau su keliu į kiaušus, daugiau nebenorėjo!.. Ir portfelį palikai? Aš pati nueisiu ir parnešiu, tik nereik niekam nieko sakyti. Lai Elena nežino. Ar valgyti nori?

- Aš atsigulti noriu. Tu manęs nekalbink.

- Dar ir marškinius palikai.

- Nereik man tų marškinių!

- Tu tik neimk taip giliai į širdį. Esi daili, ir tokių tatai dalykų dar bus daug per gyvenimą.

- Aš neimu, aš tik noriu būti viena.

- Būk, būk...

Ji ir buvo viena savo lovoje visą savaitę, atsikeldama tik pavalgyti. Kažkas jai užėjo: nebenorėjo to Vilniaus, tų mokslų, nebenorėjo nieko, bet motina viską numanė, atsisėdo ant lovos krašto:

- Aš tau taip pasakysiu. Aukštasis mokslas jaunoms mergaitėms tam tik ir tēr, kad gautų geresnį vyrą. O paskui – viskas tas pats: darbas ir vaikai, darbas ir vaikai. Ar tu su tuo aukštu mokslu būsi, ar be to aukšto. Man geriau, kad prie manęs būtum. Tiktai tiek, kad miestelyje gero vyro negausi. Pijokai. Visi pijokai. Jei dar nēr, tai bus.

Ji sėdosi lovoje, apsikabino motinos kaklą:

- Dėkui tau, mama, dėkui!..

Iškriko, išsivažinėjo per vasarą jos klasė. Nedidelė tebuvo, tik dvidešimt du. Kas įstojo

į aukštuosius mokslus, kas – į technikumus, į kursus, kas kur. Viena taisėsi tekėti už zootechniko, kita šiaip vaikščiojo pilvota. Tai ta, kuri per paskutinę fizikos pamoką taip bjauriai sukriženo. Nieko nepadarysi: vienam – nueinant, kitam – pareinant.

Tą vasarą ji nebėjo pas tetą skinti vyšnių. Nėjo ir mėlynujų slyvų, motina prisiskynė viena, pasilsėdama vos partempė du kibirus, bet nepyko ir nepriekaištavo. Tada ir pagalvojo: gal ir motinai panašiai buvo jaunystėj, kad taip gerai supranta? Gal daugumai taip būna? Paskui visą gyvenimą vaikščioja su tuo kaip su įsiūtu akmeniu?

Ji ir mokykloje daug skaitė, tačiau tik tą vasarą suprato, koks gilus, koks nepaprastas yra knygų pasaulis. Tas, ką ji buvo skaičiusi mokykloj, dabar jai atrodė tik kaip nerūpestingas pasivaikščiojimas parko pakraščiu, o dabar jautėsi įžengianti į šimtametę tankią girią, kuriai yra pradžia, bet nėra pabaigos. Vos ne kas antrą dieną vaikščiojo į miestelio biblioteką, ten dirbo pilka paprasta moterėlė, jai seniai buvo laikas į pensiją. Paprašyta mielai viską padėdavo, šluostydavo dulkes, yra ir grindis plovusi, klijuodavo popierėlius į vidų, kur parašyta, kada knygą reikia grąžinti. Jos abi ir nuvažiavo į rajono kultūros skyrių.

– Atvežiau kandidatę į savo vietą.

– O ar mokės viena tvarkytis, kad tokia jauna?

– Kiek moku aš, tiek jau moka ir ji.

Ir iki pat šios dienos ji niekur daugiau nėra dirbusi, o dabar jau pačiai šviečiasi pensijos kraštelis. Ir ji pati, ir motina, – abi buvo patenkintos tuo darbu, gyveno ramiai, tvarkingai, sutardamos ir nesibardamos.

– Visa bėda, – sakydavo motina, – kad galiu nebulaukti tavo veselės. Einu blogyn.

– O kas mane ima?

Jauėjo trečia žiema, kai ji dirbo bibliotekoje. Buvo vakaras, grojo radijas, jiedvi su motina gėrė arbatą. Kažkur, tolimame mieste, gražioje salėje, sėdėjo pasipuošę žmonės, klausėsi tos muzikos. Galėjai įsivaizduoti, kaip aukštai virš galvų jiems tvieskia didžiuliai sietynai, blizga rojaliao lakas, juda aukštyn žemyn nuogos smuikininkių rankos...

– Niekur tu neini... – atsiduso motina. – Nei į kiną, nei į šokius. Lygu būtum raiša ar kuprota.

– Aš knygas skaitau, man čia nėra liūdnai gyventi.

– Pradės liūdnėti.

– Nori, kad aš visur lakstyčiau, vyro ieškodama.

– Bet vyrai anas pamato!

– Gal pamatys ir mane.

- O jei nepamatys?
- Būsiu nepamatytoji.
- Ir tau bus gerai?
- Gerai nebus. Bet ir nebus taip blogai, kad aš dėl to dabar visiems ant kaklų karstyčiaus.
- Kad savo laimės neieškais, niekas tau neatneš ir nepadės bibliotekoj ant stalo.
- Ar aš nematau, kokia ta miestelio motriškų laimė?

Motina pasukiojo, pasukiojo puodelį ant stalo.

- Gal kad ir taip... Nėr miestelyje motriškoms laimės. Nebent iš pirmo, metus dvejus.
- Aš nenoriu metus dvejus.
- Visą gyvenimą - nėr. Atsimink.
- Čia ir atsiminti nėr ko.

Gal ir būtų ta laimė, kad vyrai taip negertų. Pirmieji pradėjo gerti seneliai po karo. Paskui - jų vaikai. Dabar jau - vaikų vaikai. Per dvi kartas - į trečią. Gal jos vienmečiai jau ir gimė alkoholikai? Juk visus juos pažįsta, ar bent vienas negeria? Nebent Justelis. Bet dėl to ir Justelis, kad negeria.

Justelio istoriją žinojo visi. Juodu augo su broliu, o jų tėvas gėrė juodai. Brolis buvo vyresnis gal trejais metais, jis ir išsivedė jaunesnįjį ant pirmojo ledo prie malūno. Ledas tebebuvo toks plonas, kad kiti vaikai dar nediršo lipti, pats vidurys net nebuvo užsitraukęs.

Vyresnysis įlūžo, o Justelis puolė gelbėti, nors pats anei kiek nemokėjo plaukti. Subėgę vyrai ištraukė abudu, bet atgaivinti pavyko tik Justelį. Ilgai jis gulėjo ligoninėj, atsiliko mokykloj, o ir dabar gyvena tartum nuo visų atsilikęs. Kad kitaip - nepasakysi, bet lyg ir lėčiau, lyg palengviau, nors kai dirba - viską padirba kaip ir kiti. Žodžiu, yra kitokesnis, ir tiek. Dar eisena kitokesnė: vaikšto kiek įtūpęs į kelius. Niekuomet pirmas nė vieno neužkalbina, o užkalbintas maloniai šypsosi, už pagalbą neima pinigų ir kažkaip sugeba gyventi miestelyje vos išžiūrimas. Jo tėvų namas stovi toje pačioje gatvėje, tiktai toliau, savaitgaliais kieme matosi pastatytas sunkvežimis, beveik visą tą kiemą ir užimdamas, o darbo dienomis Justelis vežioja „kelių brigadą“. Ant jo sunkvežimio viršaus pritaisyta žalia fanerinė būda nuo lietaus ir nuo vėjo, anksti rytais joje susėda trys vyrai, meistras - į kabiną, ir Justelis juos išveža, kur tai dienai jiems prisakyta. Jie žvyruoja kelią, kapoja pagriovių žoles, prižiūri kelio ženklus ar, papylę garuojančio asfalto krūvelę, lopo kitų mašinų išmuštas duobes. Pavakariais Justelis parveža juos atgal į miestelio aikštę ir labai dažnai tokius, kad šie vos beišsiverčia per galinį bortą, bet pats - niekada. Ir ne tiek dėl to, kad sėdi už vairo. Dėl kažko kito. O juk jo tėvas... Ir motina niekuomet neatsisakydavo pilnos stiklinėlės.

Pastatęs sunkvežimį kieme, Justelis trinkteli kabinos durelėmis, dingsta troboje ir

daugiau nebeapasirodo. Lyg nereikėtų jam nei į šulinį, nei į būdelę. Sako, viduje visą laiką groja negarsi muzika. Jei taip iš tikrųjų, tai ta muzika ir tebuvo vienintelis jo keistumas. Bet juk niekas nesistebi, jei žmogus per naktį skaito knygą, o kad klausosi muzikos – tai jau kažkas kaip ir ne taip. Ji pati dažnai skaito kokį romaną ligi pat ryto, o paskui eina į darbą kaip apsisapnavusi. Ne, dabar jau tiek nebeskaito kaip jaunystėj, pasilpo akys, užpernai daktarė išrašė akinius. Į tolį mato puikiausiai, o skaityti, rašyti, siūlą verti į adatą jau ir nebeišaina. Negali per daug norėti, kai tau keturiasdešimt šešeri...

Vidinėje spintos durų pusėje buvo pritaisytas veidrodis. Ne pati jį ten pritaisė, taip buvo iš fabriko. Justelis parvežė iš rajono gerai supakuotą, pats surinko, vienas pats viską, jiedvi su motina tik padėjo pastatyti į vietą. Nežinojo, kaip toliau elgtis: degtinės – negeria, pinigų – neima, pasiūlė arbatos su vyšnių uogiene. Justelis gėrė ir žiūrėjo į ją per puodelio viršų kaip kažkada tetos vyras, tiktai akys buvo ne tokios. Pirmą kartą tada į jas išžiūrėjo.

– Nenumanau, kuo tau atsilyginti, Justinai? Dvi dienas vargai.

– Kokio atsilyginimo? Tiktai leiskit man čia ilgiau pasėdėti. Pakyri vienam.

– Ajėzau, Justinai! Ir sėdėk kiek nori, ir užėik, kuomet tiktai pasimislijęs!

Nuo to karto jis ir užeidavo. Bet tai jau buvo vėliau.

Kažkaip nyko ir nunyko miestelyje mada švęsti vardines. Anksčiau net tolimesni kaimynai eidavo vieni pas kitus per Kazimierus, Juozapus, Stanislovus ar Antanus, dabar ne, visi įsitaisė švęsti gimtadienius. Beliko tiktai Joninės, kai upės vingyje kultūros namai kartu su kolchozu ruošdavo festivalį. Degdavo laužas, grodavo dūdos, tolėliau stovėdavo sunkvežimis su alum ir degtine, pakrūmiai šlitinėdavo vyrai ir moterys, reikėjo žiūrėti, kad neužliptum ant gulinčio.

Užėjo liepos karščiai, miestelis tartum nugeibo, jau kelinta diena niekas į biblioteką nebuvo atkėlęs kojos, ji sėdėjo už stalo, skaitė knygą ir raukėsi nuo įkaitusio aikštės asfalto smarvės, kuri skverbėsi į vidų net pro kietai uždarytą langą. Štai pabaigs skaityti skyrių ir nubėgs į parduotuvę nupirkti motinai skarelės, kurią buvo nusižiūrėjusi prieš kelias dienas. Šiandien Oninės, menka tebus dovana, bet vis tiek. Jos pačios vardas Rimantė, visi vadina Rima, o kada vardadienis – nebuvo net pasmalsavusi kalendoriuj. Tada ir pamatė, kad lėtai veriasi bibliotekos durys, o pro jas įlenda dailus kreželis, pilnas prikrautas baltų obuolių. Paskui – marškinių rankovė, po jos – ir pats Justelis, jau koridoriuj nutaisęs drovią šypseną.

– Labas, Rima, – pasakė. – Aš obuolių atnešiau. Mūsų popierinė miestelyje pati pirmoji apsigobuluoja.

Ji nebuvo girdėjusi tokio žodžio. Kaip apsveršiuoja, apsiparšiuoja. Gal pats tokį sugalvojo?

Eidama po darbo namo nešėsi tą kreželį ir svarstė, kodėl Justelis pasakė „mūsų popierinė“. Juk Justelis jau dešimtį metų gyvena vienas, pats dabar yra gal trisdešimt penkerių, bet obelis jam vis dar „mūsų“. Gal kad tėvų sodinta?

Padavė tą kreželį motinai, papasakojo, motina pakraipė galvą:

- Nežinau, ar Justelis tau gera pora...
- Mama, kuo čia dėta pora? Atnešė žmogus iš geros širdies...
- Tai tu nieko nesupratai?

Suprato tik tada, kai Justelis atėjo į biblioteką antrą kartą. Ji vėl sėdėjo už stalo.

- Labas, Rima. Norėjau kokios knygos.
- Sėskis, Justinai. O kokios tu norėtum?

Jis gūžtelėjo pečiais.

- Tai kokios?

Jis ir vėl gūžtelėjo.

- Storos? Plonos?
- Lai būn plonesnė.

Ji atsistojo ir nuėjo prie lentynų.

- Negaliu suprasti, - išgirdo jį sakant, - kaip žmonės sugalvoja muziką?

Bibliotekoj nieko nebuvo iš didžiųjų kompozitorių gyvenimo, tiktai neplona knyga apie Čaikovskį, tą ir paėmė. Dabar reikėjo užpildyti skaitytojo kortelę. Nustebo, kad Justelis net aštuoneriais metais vyresnis už ją, niekuomet nebuvo pagalvojusi. Justelis ir Justelis. Įėjo dvi mergaitės, atnešė knygas, o ji būtų su juo mielai dar kalbėjusi.

Justelis atėjo po dviejų dienų.

- Jau perskaitei?
- Paskaičiau šen, paskaičiau ten... Kuomet gimė, kas buvo tėvai... O kaip sugalvojo muziką... Dėl ko anie slepia tą nuo kitų? Ar gailu, kad ir kitas sugalvos?
- To niekas nežino.
- Bet patys tai žino!
- Nežinau, nė ką tau sakyti... Ar imsi dar kokią?
- Gal kad ne. Jei netrukdu, šiaip užėisiu. Tu man tokia graži.

Vos tik išėjo, ji atitraukė stalčių ir griebė veidrodėlį. Besanti visa išraudusi.

Darbo dienomis Justelis vežiojo tą „kelių brigadą“, sekmadienį ir pirmadienį ji pati nedirbo, tad Justelis ateidavo šeštadieniais. Apie ketvirtą valandą. Šviežiai nusiskutęs

ir nusiprausęs, kartais dar šlapiais smilkiniais. Atsisėdavo prie žurnalų stalelio, žiūrėdavo į ją, žiūrėdavo pro langą, žiūrėdavo į nuotraukas žurnaluose. Vos tik ji sujudėdavo – tuoj pakeldavo akis. Lydėdavo žvilgsniu vaikščiojančią tarp lentynų. Iš pradžių ją nervindavo tas žiūrėjimas, paskui apsirato. Jei nieko nebūdavo, juodu neskubėdami kalbėdavosi, bet dažniausiai būdavo, – mokyklos berniukai užeidavo pažaisti šachmatais ir šaškėmis. Ji labai nustebė, kad Justelis taip gerai žaidžia, – aplošė ir vidurinės mokytoją, ir užėjusią agronomą.

– Justinai, o iš kur tu taip gerai išmokai?

– Mažam brolis parodė, paskui – pats. Vakaraus su savim žaidžiu.

– Kaip gali su savim žaisti?

– Dėl ko ne?

– Ir kas tuomet laimėja?

– Visaip būna...

Šito ji negalėjo suprasti.

Vieną dieną, kai nieko nebuvo, ji paėmė nuo stalo žirkles ir atkišo jam:

– Justinai, nusikarpyk nagus.

Vakare, kai atsigulė, galvojo, ką padariusi.

Ji gyveno pas motiną kaip jauna panelė. Pusryčiai visuomet ant stalo, pietūs – taip pat, grindis rasdavo šviežiai išplautas. Algą parnešdavo ir padėdavo ant stalo, daugiau nesukdama sau galvos. Iš to nerūpestingumo kartais nusigalvodavo, lyg tebebūtų šešiolikos metų. Grįždama po darbo, ne kartą yra praėjusi pro savo namus.

Buvo įsipratinusi skaityti prieš miegą. Užgesinusi šviesą, pati laukdavo tos būsenos: nei miegi, nei nemiegi, atpalaiduota sąmonė tartum viena pati klydinėja kažkokiose brėkšmose, ištraukdama iš ten paskirus, tarp savęs nesusiejamus vaizdinius. Malonius, dirginančius. Vieni pasirodo ir dingsta, kiti kartoja keletą vakarų iš eilės. Ji atsimena, nuo ko tai prasidėjo: nuo žilų fizikos mokytojo smilkinių. Dabar jau tikrai nebesusijaudintų.

Ji labai nemėgo lytotų dienų. Bibliotekoje tuščia, pro rasotą langą pilkuoja aikštė, dangus kaip šlapias maišas guli ant stogų, žmonės sulindo į trobas, tvenkinio antys – į ajerynus. Tada ir žmogui norisi susiriesti lyg būdelėje. Tos mintys, kurių kitomis dienomis krataisi, dabar laisvai vaikšto po galvą. Pati žinojo, kaip tai vadinasi: lietaus liūdesys.

Tai buvo ne dabar, tai buvo tais metais, kai jai sukako trisdešimt. Lijo smulkiai, bet tokiais šuorais. Ji pasuko galvą, pasižiūrėjo pro langą. Per aikštęėjo senyva suvargusi moteris. Apsivilkusi pilku paltu, apsiavusi juodais botais ir su juodu skėčiu virš galvos. Kitoj rankoj dar nešėsi pirkinių krepšį. Ta senyva moteris pasirodė jai kažkur matyta.

- Jėzau!.. - šūktelejo. - Ten aš!..

Užsidengė delnais akis, o kai atitraukė, - moters aikštėje nebebuvo.

Kažkas jai parodė ateitį. Vakare atsigulusi nebeskaitė knygos, gulėjo ir verkė. Verkė, ir tiek.

Motina pradėjo skųstis, kad jai labai svaigsta galva. Doktorai nustatė kraujo spaudimą, prirašė gyvą galą tablečių. Jau ne kiekvieną rytą begalėdavo paruošti pusryčius. Išeidama į darbą dabar turėjo atnešti iš šulinio vandens, palikti virtuvėj pilną kibirą. Vieną rytą, kai sėmė tą vandenį, pro šalį kažkur beeinąs Justelis. Gal buvo šeštadienis, kad niekur nevažiavo sunkvežimiu. Pamatęs įėjo į kiemą, ištiesė ranką:

- Duok. Dar apsilaistysi.

Nunešė ir pastatė prie lauko durų:

- Ar įsineši į vidų?

- O ko tu nebneši?

- Nežinau.

- Nešk, nešk, mama tebėr nesikėlusi.

Taip ir įsitaisė: kiekvieną rytą, prieš užvesdamas savo sunkvežimį, Justelis atnešdavo kibirą vandens, didelį glėbį malkų ir tvarkingai paguldydavo prie mūriuko. Motina net užrausdavo:

- Justeli, tiek dar ir pačios galim...

- Man tas nėra sunkiai, o judviem - yr.

Kai su kuo nors apsipranti, paskui atrodo, kad taip ir turi būti. Ir Justelis apsiprato, į trobą su šakalių glėbiu įžengdavo nebesibelsdamas. Darbe vyrai patraukdavo jį per dantį:

- Justinai, ar tu ten nusamdytas ir esi?

- Esu. Amžinai.

Tame „amžinai“ buvo kažkas labai rimta. Nebegalėjai toliau juokauti.

O ji pati ir jautė, ir galvojusi yra, kad su Justeliu bendrauja ne taip, kaip turėtų. Lyg žadėtų kažką, iš anksto žinodama, kad netesės. „Bet juk aš nieko nežadu.“ - „Žadi žadi. Ir dar kaip žadi. Nieko nepasakydama, leisdama žmogui tikėtis - taip ir žadi.“ - „Ką aš sakysiu, kad nieko neklausia?“ - „Kiekvieną dieną klausia, akimis klausia.“ - „O ką aš galiu padaryti, kad nieko nejaučiu, kaip aš prisiversiu jausti?“ - „Tu tiktai atsakyk sau į tą klausimą, kurį visą laiką stumi nuo savęs: jei pasitaikytų geresnis, - juk perliptum per Justelį kaip per slenkstį ir nueitum neatsigrįžusi?“ - „Nežinau...“ - „Žinai.“

Tą dieną per pietus buvo parbėgusi pavalgyti. Motina gulėjo lovoje visa raudona, ant kėdės baltavo trys blokeliai tablečių.

- Vėl užėjo tas spaudimas?

- Užeinužeinužein tokiomis bangomis, paskui vėl lyg atslūgsta...

- Gerkl dar tų vaistų.

- Juk negaliu be proto gerti.

- Bent gulėk, nesikelk, nevaikščiok.

- Juk ir guliu... Tu skėtį pasiimk, mano spaudimas sako, kad ar lytaus bus, ar perkūnijos.

Vakare parėjusi rado motiną mirusią. Dar nebuvo visai atšalusi, bet jau vėsi vėsi... Klestelėjo ant kėdės, toks bejėgiškumas staiga pakirto rankas ir kojas. Tik viena mintis tebuvo galvoje: „Reikia palaukti Justelio... Reikia palaukti Justelio...“ Taip ir sėdėjo viena šalia mirusios motinos, kol išgirdo gatvėj jo sunkvežimį. Tada puolė į kiemą.

Kai netenkame artimiausio žmogaus, mūsų mintys, mūsų jausmai kurį laiką, rodos, turėtų sukintis vien apie jį, bet kad taip nebūna. Vis tiek apie save.

Kitą rytą po laidotuvių ji atsibudo auštant, išėjo į kiemą. Ar miegojo šią naktį viena pati savo troboje? Miegojo kaip užmušta: pavargusi nuo rūpesčių, nuo svetimų žmonių, nuo visko. Pamatė, kad kiemo takas ligi pat vartelių vis dar pabarstytas eglėšakiais. Grįždama iš būdelės pasiėmė šluotą, pradėjo šluoti - ir pajuto baimę. Tokią niekuomet anksčiau nežinotą, tokią iškart pakertančią rankas ir kojas: o kaip aš dabar gyvensiu? kaip aš dabar būsiu?.. Vos pati sau nepasakė: „Reikia paklausti Justelio...“ Grįžo į trobą, atsisėdo prie stalo ir suspaudė delnais smilkinius. Vos ne vos prisivertė išsivirti arbatos. Puodelį pasistatė priešais, arbata garavo, ji žiūrėjo į tuos garus, čia pat ir užmiršusi, kad reikia gerti. Kai išgirdo gatvėj Justelio sunkvežimį, visa nustėro nuo laukimo: nutils motoras, įeis Justelis ar važiuos ir nuvažiuos į miestelio aikštę?..

Per tuos pirmuosius metus ji labai gerai suprato, koks bjaurus besas dalykas, kai atsiduri akis į akį su savo gyvenimu. Tartum ant tako, kuriuo anksčiauėjai lengvai ir nerūpestingai, dabar kažkas primėtė akmenų, skeveldrų, visokiausių nuolaužų, - akis įtempęs turi žiūrėti, kur statai koją, kad nesusižeistum ar neparkluptum. Ryte pakeli cukrinės dangtelį, o ten tuščia. Vakare nusiskutai kelias bulves, išsikepsi vakarienei, o nebesą nė lašo aliejaus... Nebuvo įpratusi gyventi visą laiką galvodama tik apie save: ką šiandien virsis pietums, kuo rytoj rengsis, ką poryt kiš į krosnį. Pasirodo, tie smulkieji gyvenimo rūpesčiai ir sudaro didžiąją dalį žmogaus gyvenimo, o kai kam - gal ir visą. Ji nenorėjo, ji nemokėjo taip gyventi, ji priešinosi, bet labai greitai suprato, kad niekaip nepasipriešins, jiems neįmanoma pasipriešinti. Jie suima tave už sprando ir lenkia prie žemės, prie kiekvienos dienos menkumo: prie vakar apmerktų skalbinių, prie neišnešto šiukšlių kibiro, prie išvalgyto kiaušinio lukšto, mesto į tą kibirą ir nepataikyto.

Justelis dabar nebeužeidavo į biblioteką. Vėlyvais sekmadienio rytais ateidavo į namus

ir sėdėdavo prie stalo virtuvėj. Niekur kitur dar nebuvo kojos įkėlęs.

- Rima, - paklausė, - ar tu dar nerūpinies žiemai nei anglių, nei malkų?

- Justin, - prisipažino, - kad nežinau nė kaip...

- Ar tau dar liko pinigų?..

- Biškį dar turiu.

- Gerai.

Šeštadienį ji sėdėjo bibliotekoj, išdavinėjo knygas, todėl nė matyte nematė, kada Justelis parvežė į kiemą anglių, kada sunešiojo į daržinę. Bejuoduojanti viduje krūva, ir tiek. „Reikia nueiti ir padėkoti žmogui. Pinigus atiduoti.“ Bet nėjo. Buvo ir smalsu, bet ir kažkaip nedrąsu...

Ji tik dabar pradėjo gyventi viena, o Justelis - jau kiek metų. Ar visi, kurie gyvena po vieną, gyvena panašiai? Ims ir nueis!.. Ne, nenueis. Nujautė, kad Justelis pats ją pakvies, ir taip bus geriau.

Panašiai buvo ir su malkomis. Pamatė kieme išverstą netvarkingą krūvą epušinių, beržinių, eglinių rąstgalių, ilgumo gal po metrą. Nežinojo, ar geros bus tos malkos, motina lyg yra sakiusi, kad epušinės - prastos, beržinės ir eglinės daug kaitresnės. Bet visai prastų Justelis juk nebūtų pirkęs.

Sekmadienio rytą Justelis atėjo anksti nešinas dvirankiu pjūklų ir dideliu kirviu. Apsivilkusi tik chalatu ir susivėlusi ji prie stalo tebevalgė kiaušinių. Justelis atsisėdo į tą kėdę, kur visuomet sėdėdavo motina, jai patiko, kad į tą. Iškart viskas pasidaro lyg savo vietoje, lyg, štai, dabar jau nieko nebetrūktų.

- Virkis dar vieną kiaušinių, - Justelis parodė pirštu į jos lėkštelę. - Menka tebūsi darbininkė.

- Turėsiu ir aš pjūklą traukti?

- O kas kitas?.. Virkis, virkis. Du išsivirk. Aš einu atsinešiu ožį.

A! Tai tą, ant kurio užkelia rąstgalį. Nežinojo, kad ožys vadinasi.

Ant kiemo žolės gulėjo balta šarma. Kai abudu atsistojo priešingose ožio pusėse, Justelis paklausė:

- Ar esi kuomet pjovusi?

- Ne.

- Klausykis. Tu savo pjūklo galą tiktai lygiai trauk į save. Ir nevizguok į šonus, gnybs. Ir spausti nereik, pjūklas pats žino.

Ko ji taip jaudinasi? Ar pasaulis apsivers, jei pasirodys nemokanti? Abiem plaštakom

sugniaužė rankeną ir laukė, ką dar pasakys Justelis.

- Ė, Rimele, bėk atsinešk prastas pirštines! Tuoju tau bus kruvinos pūslės!.. Ar turi?

- Turiu.

Ji nebėgo, ji nuėjo į trobą ramiais žingsniais, jausdama, kad staiga ir pačiai ramu pasidarė, - nuo Justelio rūpesčio, nuo jo žvilgsnio, kai pamatė jos rankas, per daug stipriai sugniaužusias pjūklo rankeną. Neužrėks, neišvadins nei višta, nei varna. Ir pati labai stengsis.

Kai atpjovė pirmąją trinką, ji du kartus vos nesudurdė pjūklo.

- Nestumk į mane, nestumk! Leisk man laisvai traukti!

Justelis užkėlė ant ožio ir kitą rąstgalį.

- Žinai, kaip darysim? Supjaustysim tris keturis, paskui, kol aš skaldysiu ir nešiosiu į daržinę, tu galėsi nubėgti į trobą ir pailsėti. Skubėti nėra kur. Kad jau yr parvežtos, niekur iš kiemo nebišbėgs tos malkos.

Ir žiūrėjo į ją kaip į mažą vaiką.

- Justin, o dėl ko mes kožną rąstgalį pjaunam į keturias dalis? Pjaukim į tris!

- Taip skalsiau.

- Žinai, Justin, pjaukim pripjaukim tų trinkų, o kol tu skaldysi, aš nubėgsiu į trobą ir išvirsiu pietus.

- Ar man?

- Abudum.

Dėl pietų virimo ji nesijaudino: ir bulves išvirs, ir kotletą iškeps, ir burokynė išeis valgoma. Ji galvojo apie kitką. Turėdama trisdešimt metų, ji dar nėra karto nebuvo valgiusi dviese su vyriškiu prie vieno stalo. Ar moterys tuose restoranuose valgo taip pat, kaip ir būdamos vienos? O Justelis ar yra kada valgęs dviese su moterim?.. Vargiai. Ir kodėl ji dabar pradeda jaudintis? Juk valgymas nėra tas pats, kas prisiegti drabužį ir parodyti nuogą krūtį?.. Ar vis dėlto panašiai?.. Tai kodėl ji dabar visame kūne jaučia tokį lengvą lengvą jaudulį? Ji pasistengė jį nuslopinti, išėjo į priėngį. Supjau ar nesupjau juodu tas malkas ligi vakaro? Žiūrėjo į pareinantį Justelį. Neaukštas, poliesis, toks nebe pirmos jaunystės vyrelis apsmukusiom darbinėm kelnėm. Įdomu, kokią jis dabar mato ją, stovinčią ant viršutinio priėngio laiptelio?

Nieko nepaprasto ji nepajuto, kol sėdėjo taip arti priešais Justelį, kol žiūrėjo į jį valgantį ir valgė pati. Nebent tą lyg ramybės, lyg palengvėjimo jausmą, - po laidotuvių, po rūpesčių, išgyvenimų ir netikrumų. Staiga ėmė ir pasidarė ramu. Lyg kažkas vienas būtų jau pasibaigęs, o tai, kas prasidės, - nors ir neaiškus, bet nebauginantis ir paprastas.

Ramoškienė ištiesė ranką, ketindama uždaryti drabužių spintos duris, ir pamatė kaklaraištį. Kaip jis čia užsiliko? Raudonas su baltais įkypais dryželiais, surištas dideliu kietu mazgu. Prieš kiek metų ji pati surišo tą mazgą? Prieš penkiolika?

Prieš šešiolika?.. Pavasarį bus šešiolika, nes dabar jai... nes dabar jai... keturiasdešimt šešeri.

Tą rytą sunkvežimis sustojo gatvėj, Justelis įėjo į trobą labai rimtas ir susirūpinęs. Šlapiais paausiais. Pati jau buvo pasiruošusi, gal pusvalandį išsėdėjo virtuvėj su rankinuku ant kelių, jau bepradedanti nervintis.

- Ar pasiėmei pasą? - paklausė stodamasi.

- Pa.

- O nagus nusikarpei?

Justelis atkišo į priekį abi plaštakas. Dabar jau galėjo eiti. Tačiau širdis sakė, kad dar kažką būtinai reikia padaryti. Tokią valandą - būtinai. Priėjo prie Justelio, viena ranka apsikabino jo kaklą, nes kitoj laikė rankinuką, ir pabučiavo į lūpas. Kai atsitraukė, Justelis tebestovėjo užsimerkęs. Tai buvo pirmas jų pasibučiavimas. Kad ir toks, tačiau be jo - taip širdis jai sakė - lyg ir neturėjo teisės išvažiuoti. O kai ten ta moteris pasakė susirašymo datą, joje nei kas atlėjo, nei pasikeitė. Viena akim dirstelėjo į Justelį, vis tokį pat rimtą ir susirūpinusį, tik paausiai jau buvo nudžiūvę. Timpitelėjo jį už rankovės, ir juodu išėjo į gatvę.

Žiedus išsirinko pačius ploniausius ir pigiausius. Įsidėjo abu į rankinuką, nes Justelis galėjo pamesti.

- Justin, - atsiminė, - o tu šlipsą turi?

- Iš kur?..

Nuėjo į drabužių skyrių. Šitą ir išsirinko - raudoną su įkypais baltais ruoželiais. Įsidėjo jį prie žiedų. Važiuodama atgal jautė, kad tas kaklaraištis - kaip sunkus rūpestis - tiesiog spaudžia jai kelius. Juk neneši į mokyklą ir nepaprašysi kokio mokytojo, kad surišų mazgą. Gėda. Važiuodama atsiminė:

- Justin, sustok prie bibliotekos.

Bibliotekoj buvo viena knyga, o joje - kokie penki piešinėliai, kaip surišti kaklaraištį. Justelis stovėjo priešais, atkišęs sulenktą pirštą, o ji, užkabinusi už jo kaklaraištį, bandė vienaip, bandė kitaip, kol iš ketvirto karto išėjo. Užmovė kilpą jam ant kaklo, patraukė aukštyn, patimpčiojo į šonus:

- Eik prie veidrodžio, pats pasižiūrėk.

- Kam? Jei tau gerai, tad ir man bus gerai.

Paskui visada jam būdavo gerai taip, kaip ir jai.

Kai sunkvežimis vėl sustojo, ji liepė Justeliui:

- Eik, persirenk ir ateik. Tik švarką kabink ne ant vinies, o ant petelių.

Kostiumą Justelis pirkosi pats. Rudą su įaustais žydrais siūleliais. Ir aiškiai per didelį. „O žiemą? - nustebo. - Kaip aš nertinį pasivilksiu?“

Jau išlipusi pasakė:

- Aš vakarienei bulvinių blynų iškepsiu.

- Kam? Aš galiu savo pavalgyti.

„Durniau!.. - vos nesušuko suirzusi. - Ar iš medžio tašytas esi?“ Apie šitą vakarienę ji buvo jau kelis kartus svajojusi. Įsivaizdavo, kaip juodu sėdės, kaip valgys, apie ką šnekės. Išgers raudono vyno. Ji išgers. Justelis neima nė į burną. Lova jau bus paklota, ir patys gražieji naktiniai marškiniai tvarkingai gulės skersai jos.

Ji nurijo tą savo susierzinimą kartu su seilėmis, turėjo kiek pastovėti, įsikibusi kabinos durelių.

- Justin, mums reik tiek daug pasišnekėti...

- Galėsime pasišnekėti.

Blynai išėjo patys neskaniausi, kokius tiktai buvo kepusi. Dar nusitarkavo pirštą, pleistras baltavo ant nareljo. Kadangi Justeliui liepė persirengti, ir pati buvo apsivilkusi tik chalata. Tartum norėjo parepetuoti, kaip paskui vakarais juodu sėdės vienas prieš kitą ir valgys savo tylią vakarienę. Gal ne tylią, - Justelis persineš čia savo muzikas. O kas tada gyvens jo troboje? Įleis nuomininkus?.. Kokius?.. Bet ne apie tai norėjo šį vakarą šnekėtis.

- Justin, išgerk ir tu vyno.

- Negersiu.

- O ar esi bent kuomet gėręs?

- Esu. Bet vėmiau. Kam man to reik?

O ji gėrė. Dvi pilnas taures išgėrė, pati jautė, kad jau sėdi raudonais žandais. Justelis žiūrėjo į ją nenuleisdamas akių.

- Rima, ar tu tankiai geri?

- Iš kur - tankiai?.. Su kuo - tankiai?..

- O dėl ko - dabar?

- Ar tu nesupranti?

- Ne.

- Ir nesuprask!..

Kai Justelis išėjo, ji susipylė į taurelę likusią vyną. Nuėjo prie lovos, nušveitė naktinius marškinius į aslą, pati krito skersai vietoje jų ir apsiraudojo. Rytoj pat nuvažiuos, rytoj pat pasakys, kad atsiima pareiškimą!..

Bet kitas rytas ir buvo kitas rytas. Girdėjo, kaip Justelio sunkvežimis pravažiavo pro šalį ir nesustojo. Skaudama galva išėjo į darbą.

Vakare, kai vėl atsigulė į lovą, buvo betiesianti ranką prie knygos, bet tuo tiesimu tik užgesino šviesą. Manė, kad šią naktį ilgai neužmigs, vartysis nuo šono ant šono, sakydama sau ilgus monologus, tai teisindama save, tai smerkdama, o vis tiek nežinodama, ką turėtų daryti. Bet užmigo, pati nustebdama, kad taip greitai minga. Nežinojo, kelinta valanda, kai išgirdo beldimą į langą. Beldė tyliai, su palaukimais, niekada niekas nebuvo taip beldęs. Lauke, beveik prikišęs nosį prie stiklo, stovėjo Justelis. Ji pabeldė atgal, pamojavo plaštaka, rodydama, kad eitų prie lauko durų. Ar suprato? Suprato. Bestovįs jau prieangyje.

- Kas nutiko?.. Kas nutiko, Justin?..

- Supratau.

- Ką supratai?

- Dėl ko vakar supykai.

- Eik į vidų.

- Tik nedek šviesos.

- Dėl ko?

- Kol nesusirašę - kam reik, kad žinotų?

Ji pati nežinojo, kaip turi būti lovoje, tik buvo daug kartų įsivaizdavusi, kai skaitydavo knygas ar kai prieš užmigdama užsidėdavo plaštaką sau ant gaktos. Bet Justelis nežinojo nė tiek, jis tiktai glostė jai plaukus kaip mažam vaikui. Paėmė tą jo ranką ir perkėlė sau ant krūtinės, ir Justelis net suvirpėjo visas.

Ji numanė, kad jos kūne yra daug geismo, reikia tiktai jį pažadinti, o paskui vis didėjantis malonumas keltų ir keltų į aukštybes lyg į kokią devintą dangų, kol palengva nuleistų atgal ant minkšto nuovargio debesies, ant ilgai nepraeinančio gerumo. Pajuto, kad jau kyla, kad jau aukštai yra pakilusi, kai staiga viskas nutrūko... Bet bus gerai. Turėtų būti gerai, juk čia tiktai pirmas niekada nežinotas kartas.

Paryčiais Justelis apsirengė tamsoje ir ruošėsi išeiti.

- Justin, tu nebsibraižyk daugiau aplink langus, ateik iš vakaro kaip žmogus.

- Aš pamislijau, kad nė metai nepraėjo, kaip tavo mama...

- Ar dabar kas to besilaiko?

Į savo trobą Justelis nesutiko įsileisti jokių nuomininkų.

- Man ten niekas nepriklauso. Viskas tėvo, viskas motinos. Lova, stalas, lentyna... Grindys - ir tos ne mano sudėtos. Kaip aš įleisiu svetimus anomis vaikščioti?..

Jo buvo tiktai katinas, purvinas ir bjauriai lopuotas. Kelio darbininkai rado jį patiltėję šlapią. Apstojo ratu, tarėsi, ką su tokiu daryti. Gal kas išmetė iš mašinos, gal sviedė į upę nuo tilto.

- Dėsiu su lopeta - ir nesikankins daugiau!

Kačiukas, lyg suprastų žmonių kalbą, staiga šoko į priekį, palipo Justeliu kaip stulpu į viršų ir prisiglaudė jam prie kaklo.

Justelio rudąjį kostiumą ir kaklaraištį ji pakabino spintoj, o visus darbinius jo drabužius sukabinėjo priemenėj ant vinių. Dar Justelis parsinešė savo radiją, patefoną ir plokštelių. Paskutinį glėbyje parsinešė katiną. Ji padėjo jam būti. Katinas paėdė ir atsitūpė prie pat durų. Vos tik jos buvo pravertos, - šovė lauk ir nuskuodė daržais atgal į savo kiemą. Daugiau net Justelio nebesileido sugaunamas, todėl tas, vos grįžęs iš darbo, pats kas vakarą nešdavo jam būti.

Tai buvo pats saldžiausias pusmetis jos gyvenime, visomis prasmėmis pats saldžiausias.

Ji sėdėjo savo bibliotekoje, kai paskambino iš rajono ligoninės:

- Jūsų vyras guli pas mumis, prašė atvažiuoti.

- Jėzau!.. Avarija?!

- Ne avarija, ne. Sakau, kad prašė atvažiuoti.

- Tai kas?! Kas?!

Anam gale padėjo ragelį. Gal skambino kokia slaugė, gal seselė. Aiškiai ne daktarė.

Negali pykti ant žmogaus, kuriam atsitiko tokia nelaimė. Jeigu ir buvo kuo kaltas, nelaimė pati už tai jį ir nubaudė.

Justelis nuvežė kelio darbininkus kažkur toli į reikalingą vietą, jie turėjo kelkraštyje įkasti keturkampį cementinį stulpą, gal tokį, kokie stovi visose autobusų stotelėse. Tas stulpas tebegulėjo sunkvežimyje, pirmiausia reikėjo jį iškelti. Justeliui nepriklausė nieko kilnoti, jis galėjo ir toliau sėdėti sau kabinoje ar vaikštinėti pagrioviu, spardydamas akmenukus, bet prišoko padėti. Krisdamas stulpas ir pataikė per pėdą.

Parsivežė jį kartu su ramentais. Paguldė Justelį į lovą, jis klydinėjo žvilgsniu palubiais, nedrįsdamas susitikti akimis, paskui užsimerkė ir pasakė:

- Tai va, Rimele... Suėdėiau tau gyvenimà.
- Baik tiktai! Kokį gyvenimà, kad kartu tebegyvenam?
- Dėl to ir nereikėtų.
- Ko nereikėtų?
- Kartu begyventi.
- Kokià čia maldelę išmokai?.. Gyventi - negyventi?.. Suvisam be kojų žmogus gyvena!
- Žmogus - ne.

Sunkvežimis su būda ant viršaus jau nebestovėjo kieme. Vakaraus katinui nunešdavo pati.

Dieną - dar nieko. Dieną ji išeidavo į darbà, bet retàją naktį gaudavo išsimiegoti, yra užsnūdusi bibliotekoj ant stalo. Dėl to, kad Justelis vartydavosi, blaškydavosi lovoje, sėsdavosi ant krašto ir vėl guldavo, tarpais net inkšdamas iš skausmo kaip koks šunelis.

- Jėzau, Rimele, kad tu žinotum, kaip man skauda tą nykštį!..
- Kaip gali skaudėti, kad yra nupjautas?
- O skauda, kad nebgaliu!..

Duodavo analgino, bet kiek gali duoti, juk nuvarysi širdį? Viena mintis atėjo į galvą:

- Justin, o jeigu taip išgertumei šimtą gramų?
- Į gyvą varlę kąščiau, kad tiktai tiek neskaudėtų!

Išgėrė, neparauo, tik papilkėjo iš veido, bet po pusvalandžio jau miegojo aukštiekninkas.

Vienà didelį darbà Justelis tespėjo padaryti, - įvedė dujas. Ir kitokių darbų buvo sumanęs. Raudonas balionas stovėjo virtuvėj, nedidelė viryklė baltavo šalia. Koks besąs palengvinimas moteriai!

Jau susiruošusi į darbà, jau užsisagsčiusi paltà, ji priedavo prie Justelio lovos:

- Ar pasiimsi valgyti? Ar pasišildysi?

Justelis žiūrėdavo į ją ir tylėdavo.

- Ko nesakai?..
- Sakau, bet sau galvoj: kokia tu graži, Rima, kokia tu graži!..

Iki bibliotekos nuskrisdavo kaip ant sparnų. Dėl to paskui nieko ir negalėjo suprasti.

Matė, kad labai pasikeitęs paliko Justelis, labai pasikeitęs. Jau buvo pripratusi prie tokio, koks buvo, jau abiem darėsi vis geriau ir lovoj, ir ne lovoj, nepastebimai bėgdavo laikas būnant kartu, šnekantis, valgant, dirbant smulkius vakaro darbus. Dabar Justelis tikrai tylėjo, žiūrėdamas į lubas. Lyg galvotų vieną ir tą pačią savo mintį, niekaip negalėdamas nugalvoti iki jos galo.

- Justin, gal tau radiją padėti prie lovos?

- Nereik.

- O patefoną?

- Kam?

Išeidama padėdavo jam prie lovos butelį, jeigu užeitų nepakeliamai skaudėti tą nupjautą nykštį. Kartais rasdavo truputį nugertą, kartais ne. Jau ir naktimis Justelis pradėjo ramiau miegoti. Teisingai chirurgas sakė: su laiku viskas bus gerai. Justeliui reiks važiuoti į Kauną, ten jam pasiūs specialų batą, nežinantis nepasakys, kad tame bate nėra pusės pėdos. Iš pradžių pavaikščios su lazda, o paskui numes į šalį ir ją. Žinoma, čia baisus psichologinis smūgis, bet reikia jį pakelti. Ji matė, kad Justeliui sunkiai tai sekasi: ir tas atkaklus žiūrėjimas į lubas, ir kažkokios vienos minties vartalojimas galvoj, ir tas graudus žvilgsnis, lyg ji nuo jo kažkur eitų ir amžinai nueitų... O juk visą laiką stengėsi būti šalia, visą laiką matoma. Vieną vakarą vėl susirado Justelio ranką po antklode, užsidėjo sau ant krūtinės, o savąją uždėjo jam ten. Justelis nebesuvirpėjo visas, tik gailiai paprašė:

- Nebkankink tu manęs daugiau. Paleisk nuo savęs...

Ji sumišo, nežinojo, ką atsakyti, bet daugiau taip nebedarė.

Vakare, kai grįžo iš bibliotekos ir užsidegė priemenėj šviesą, staiga pajuto, kad kažkas ne taip. Gal iš to, kad nešvietė nė vienas langas? Iš to ne, - Justelis galėjo būti užsnūdęs. Jo darbiniai drabužiai kabėjo ant vinių savo vietose, ir šiokie tokie rakandai stovėjo ten, kur ir turėjo stovėti. Tik įėjus į virtuvę, stiprus dujų kvapas mušė į nosį, o kai spragtelėjo jungiklį, vienu žvilgsniu staiga pamatė viską: Justelio ramentai mėtėsi ant grindų, o jis pats klūpojo priešais baltą viryklę, įkišęs ten galvą...

Dabar, stovėdama prieš drabužių spintą, ji niekaip negalėjo prisiminti: su kaklaraiščiu palaidojo Justelį ar be? Kad su tuo ruduoju kostiumu - taip, kito jis ir neturėjo, o kaip su kaklaraiščiu? Gal vis dėlto kažkas atnešė juodą, nes kaip atrodyt? Guli nabašninkas karste, tartum pats pasirišęs raudoną linksmą kaklaraištį...

Į Justelio laidotuves atėjo daug miestelio žmonių, ne taip, kaip į jos motinos. Po jų, ketvirtą ar penktą dieną, ji viską sunešiojo atgal: jo radiją, jo plokšteles, jo darbinius drabužius, jo guminius ir kepurę, net kirvį ir pjūklą iš daržinės. Jo viskas buvo, jo troboje tegu palieka. Pagaliau prisiminė ir lopuotąjį katiną, nes visai buvo užmiršusi. Bet katino niekur nebebuvo. Gal nudvėsė, gal pats išėjo. Dabar, kai stovi čia su tuo kaklaraiščiu rankose, ar galėtų pasakyti, kad ir Justelis suvisam išėjo iš jos gyvenimo? Suvisam gal ne, kažkur stovi, kažkur dūluoja atsitraukęs, niekada nelįsdamas į akis, bet kartais dar pravažiuoja pro šalį savo senu sunkvežimiu...

Jeigu gyvenimą skirstytum kokiais etapais, tai šitas, kuriame ji dabar gyvena, būtų pats ilgiausias. Ar jau taip lengvai ir nusprendė, kad nieko nebėra – nieko ir nebereikia? Ėjo kaip ėjusi į darbą, išdavinėjo knygas, vakarais skaitė pati, virėsi valgyti, plovė grindis, lyginosi drabužius, nusipirko mažiuką televizorių. Tiktai naktį jos kūnas ilgėdavosi šalia savęs kito, jau buvo taip įpratęs.

Ji skaitė knygoje, matė per televizorių miestų gyvenimą, o mažų miestelių – beveik niekada. Nežavėjo jos tie mūrai, rūmai, didelės aikštės ir vitrinos, tos reklamos virš stogų ir fasadų. Įdomiausia jai būdavo šaligatviais plūstanti daugiaveidė minia. Žmogus prie žmogaus, žmogus prie žmogaus, vos nelipdami vienas kitam ant kulnų, visų akys žiūri į tą pačią pusę, visi skuba ta pačia kryptimi, bet kiekvienas – savais keliais. Kur jie nueina, kur nuskuba – niekuomet neparodo, gal kad neįmanoma parodyti, – minia tiktai eina, bet niekada niekur nenuėina. Toje minioje ji ieškodavo į save panašių moterų: amžiumi, iš veido, iš figūros, iš eisenos. Kartais rasdavo, kartais nespėdavo, nes skubančią minią visuomet tik trumpai terodo. Bet kiekvieną kartą likdavo begalvojanti: ar jos amžiaus moteris dideliame mieste gali gyventi taip vienišai ir vienodai? Ko gero, ne. Didelis miestas šito neleidžia, o mažas – verčia. Mažus miestelius moterys nešiojasi ant savęs kaip kuprą. Smulkūs darbai, smulkūs gyvenimai, ilgai ir lėtai virš visų tįsta laikas. Kaip bespalvis kisielius, aplimpantis veidus.

Ji tebelaikė Justelio kaklaraištį rankose, buvo benorinti atrišti mazgą, bet pagalvojo: tegu būna, kaip buvo. Prie to, kas buvo, žmogus nebegali nieko nei pridėti, nei atimti. Pasistiebusi ant pirštų galų, nugrūdo kaklaraištį kuo toliau. Tada atsisėdo ant lovos ir sėdėjo. Jai atrodė – nieko daugiau nebegalvodama.

Būtų gerai, kad žmogus galėtų kada panorėjęs įjungti ir išjungti savo galvojimus. Įjungti – tiek jau to, svarbiau laiku išjungti, kai nebenori daugiau galvoti, kai mintys beatkyla vien liūdnos, o prisiminimai – tik tokie, kurie geriau visai neatkiltų. Tada viską išjungei – ir eini dirbti vakaro darbų, o ne sėdi vieniša ant lovos, vis žadėdama stotis ir vis neatsistodama.

Pagaliau ji prisiveikė uždaryti spintos duris. Apsivilko chalata ir nuėjo virtis arbatos. Prie tos pačios dujinės viryklės. Bet juk negali išmesti gero daikto, šalia kurio nemalonu gyventi. Turi apsiprasti, turi nuduoti, kad jis tiktai daiktas – ir nieko daugiau. Kuo kitu jis gali būti? Nors būna, kad nebūna, ir dar kaip nebūna. Dėkui Dievui, kad ne kiekvieną kartą. Arba pati užmiršti, arba daiktas užmiršta, kas esąs.

Kitą dieną ji pasiskambino į rajono biblioteką, pasiteiravo, kas dar važiuos į tuos kursus. Rajono bibliotekininkės pažįsta viena kitą. Bent jau iš matymo. Važiavo dar dvi. Tos jaunesnės, bet joms reikės palikti vyrus ir vaikus, joms sunkesnis išvažiavimas. Iki savaitės galo jau buvo susiskambinusios viena su kita, susitarusios, kada ir koku autobusu važiuos. Tas autobusas važiuoja per patį miestelį, sustoja aikštėje po parduotuvės langais, bet trečią valandą nakties. Užtat ten būna dar prieš aštuonias. Nieko čia tokio, nusineš lagaminą ir pasėdės laukdama. Jų miestelyje dar nėra baisu vienai moteriai naktį.

Viskas išėjo, kad geriau nė nereikia. Jas net apgyvendino kartu tokiame lyg ir bendrabutyje. Ji nesipiršo į drauges toms dviem, jau kelis kartus pagavo į save slapčia

mėtomus žvilgsnius. Kas ji buvo jų akimis žiūrint? Senmergė, kuriai jau šviečiasi pensijos kraštelis. Gal ne visai senmergė, nes pavardė Ramoškienė, bet ir ne visai našlė, – kiek ji ten pagyveno ištekėjusi? O jos istoriją žinojo visas rajonas, ne tik tai bibliotekininkės. Negali pykti ant žmonių, jeigu jie žino apie tave tai, ko nenorėtum, kad žinotų.

Pavakariais, kai tos dvi išlėkdavo į parduotuves, ji viena vaikščiojo po miestą. Nusipirko to miesto laikraštį, perskaitė skelbimus, nerado nei kokios sau tinkamos parodos, nei koncerto. Užtat rado tokią mažą kavinukę beveik visai be girtuoklių. Nusprendė, kad vakarais, grįždama į bendrabutį, visuomet užsuks čia pavalgyti. Ir dėl brangumo ne visai brangu. Suskaičiavo: šeši staliukai pasieniais, septintasis – viduryje. Ir nedidelis baras, irgi tik tai šešios vienakojės kėdės. Kaip jie čia ir išsilaiko? Paskui atsiminė, – kažkur čia netoli yra miesto teatras.

Tą vakarą ji irgi ten valgė viena pati prie staliuko. Ir tą vyrą pastebėjo, vos tik tai jis įėjo pro duris. Savo salotas jau buvo suvalgiusi, gers kavą su bandele. Virš puodelio krašto į ją ir žiūrėjo. Vyriškis buvo poaukštis, padžiūvęs, tiesus, aiškiai virš keturiasdešimties. Smilkiniai jau pradėję žilti. Ko ji vyrams pirmiausia nužiūri smilkinius, – žili ar nežili?.. Ant krūtinės buvo pasikabinęs fotoaparata, iš ko ji nusprendė, kad irgi atvažiuavęs. Ko vietiniam eiti vakare į kavinę su tuo aparatu? Matyt, visą dieną vaikščiojo po miestą, dabar išgers prie baro šimtą gramų. Ten jau sėdėjo trys vyrai. Bet jis nėjo prie baro. Jis stovėjo veidu į salę ir vieną po kito nužiūrino staliukus su sėdinčiais lankytojais. Valgys vakarienę. Avėjo lengvais rudais batais, mūvėjo pilkomis išlygintomis kelnėmis, jo plona tamsiai žalia striukė buvo atsegta. Vyriškio žvilgsnis sustojo ties ja. Ji kaip tik tuo metu kramtė bandelę, skubiai užgėrė kavos, kad nereiktų kalbėti pilna burna.

– Galima prie jūsų?

– Prašom.

Ji pajuto vyriškų kvėpalų aromata. Gerų kvėpalų, nors ir nežinojo kokių. Vos vos atsidadė barkūnu. Ir lyg antaniniais obuoliais, papiltais ant aukšto.

Tik atsisėdęs, jis pažvelgė jai į veidą:

– Jūs atvažiavusi?

– Aš čia kursuose.

– Gal mokytoja?

– Ne. Aš bibliotekininkė.

Jis suprastamas linktelėjo galvą. Ko ji čia atvirauja? Antra vertus, kaip sėdėti dviese kavinėje prie stalo, nuduodant, kad sėdi vienas? Bandelę jau buvo suvalgiusi, bet kavos dar likęs gurkšnis ant paties dugno. Galėtų atsistoti ir išeiti, bet negėrė to gurkšnio. Tik laikė baltą ploną puodelį už baltos ašelės. Jai patiko būti kavinės lankytoja.

- Ar galėčiau pasiūlyti taurę raudono vyno?

Ji pajuto, kad rausta.

- Kad... nežinau.

Kai priėjo padavėja su maža prijuoste ant sijono, jis taip ir užsakė: du juodos kavos ir dvi raudono vyno. Bet gero. Ją maloniai paglostė tas „bet gero“, ir ji liko sėdėti. Tačiau būtų likusi ir taip.

Kol atneš, reikėjo palengva kalbėtis. Ar jai pačiai dera ko nors klausti? Jau buvo pasakiusi net vardą savo miestelio, kuriame jis, deja, niekada nesąs buvęs, tiktai matęs mažytį skrituliuką Lietuvos žemėlapyje.

- Tai aš tame skrituliuke ir gyvenu, - nusijuokė ji.

Jis pakėlė akis ir kažkaip atlaidžiai šyptelėjo. Ne su užuojauta, ne. Taip, lyg norėtų pasakyti: „Kažkam juk reikia ir ten gyventi.“ O jai kita mintis prabėgo galvoje, bet taip greitai, kad vos suprato, ką pagalvojusi: „Tai kokio mažumo turime būti, kad galėtume tokiam skritulėlyje gyventi?“

- Tai ir išgerkim už tai, kad susitikom. Mano vardas Henrikas.

- Aš Rima.

Gerdama ji viena akimi stebėjo jo palenktą taurę, kad nenugertų per daug iš savosios.

- Jūs fotografas?

- Kaip mane nužeminai, Rima! Aš fotomenininkas!

Ji žinojo, kad yra skirtumas. Fotomenininkas gali taip nufotografuoti moterį, kad žiūri - ir nė viena bjauri mintis neateina į galvą, o fotografas - negali. Vadinasi, ir Henrikas tokias fotografuoja? Ji kažko pabūgo. Bet tie gražiai žili smilkiniai, tie ploni ilgi pirštai, tie balti švarių panagių pusmėnuliukai pirštų galuose... Kaip muzikanto, kai televizorius pritraukia juos artyn ir rodo lakstančius klavišais. Ir muzikantai, ir tapytojai, ir skulptoriai - visi jie menininkai. Tai visai kitokie žmonės, žmonės iš aukštybių, iš visai kitokio gyvenimo. Negali žinoti, kaip su jais kalbėtis, kaip sėdėti, net kaip atrodyti prieš juos.

- Aš tuojau grįšiu.

Ji atsistojo ir nusikabino nuo kėdės atlošo rankinuko dirželį. Kažkur ten, prie baro, turėjo būti tualetas. Jame susišukavo, pasidažė lūpas, apžiūrėjo savo rankas. Išvažiuodama užsitėpė ant nagų tamsiai raudono lako. Gal trečią ar ketvirtą kartą gyvenime. Rankos negražios, pirštai trumpi, plaštakų viršai putlūs. Nedidelės, minkštos, bet negražios. „O kodėl čia dabar jas lyginu?.. Nelyginu, nelyginu, šiaip pasižiūrėjau. Tik nereikia prie stalo kišti jų į akis.“

Grįždama matė Henriko galvos ir pečių kontūrą. „Dabar paklaus, ar turiu vyrą. Pasakysiu, kaip yra. Tik nereikia sakyti, kad... Sakysiu - žuvo avarijoje.“ Ant stalo

bestovinėjos kitos dvi to skaniojo vyno taurės, o juk jau ten, tualete, pasijuto lengvai pasvaigusi, bet paraginta drąsiai paėmė vieną už kojelės. Kalbėdamas Henrikas žiūrėjo jai į akis, ir ji pati kelis kartus pažiūrėjo. Tokios pilkos, šiek tiek į žalsvumą. Ne išūlios, ne šalta nužiūrėjančios, o greičiau – kaip dabar jaunesni sako – užtikrintos. Ji ne tik galvoje, bet ir visa nugara jautė malonią šilumą. Lyg būtų čia sužvarbusi, o kažkas priėjo ir apgaubė pečius nusivilktais kailiniais, todėl dabar ir sėdėjo, tenorėdama ilgiau taip pabūti ir niekur neiti. Tokiame šiltame gerume. Su taure, laikoma už kojelės. Henrikas pasakojo, koks sunkus yra fotomenininko darbas. Ir darbas, ir gyvenimas. Reikia daug vaikščioti, visą laiką būti tarp žmonių, stebėti jų veidus, pripleskinti šimtus kadru, kol išėina vienas, pats tinkamiausias ir meniškiausias. O kartais nė to. Tai šitaip, Rima.

– Bet juk daug yra gražių žmonių.

– Gražumas čia nieko nereiškia. Veidas gražus, o už jo – tuščia. Kaip lėlė. Nesimato žmogaus dūšios. Ne veidą fotografuoji, – jo dūšią, Rima. Dūšią. Ką nufotografuosi, jeigu jos nėra?.. O tavo veidas ir gražus, ir įdomus.

„Ar tokios senos bobos?..“ Bet pasijuto taip, lyg sėdėtų ne ant kietos kavinės kėdės, o ant minkšto nedidelio debesies.

– Norėčiau padaryti tavo portretą. Ar sutiksi, Rima?

– Kad... nežinau. Jeigu ne plika...

– Tai gal ir einam pas mane į studiją?

Staiga ji pabūgo. Lyg nuėmė kažkas nuo pečių tuos šiltus kailinius.

– Ne. Šį vakarą ne.

– O kada baigiasi tie tavo kursai?

– Kitą savaitę. Penktadienį.

– Tai gal susitinkam ryt vakare toj pačioj vietoj?

– Gerai.

Kambaryje, išjungus šviesą, abi draugės greitai ir kietai užmigo, o ji niekaip negalėjo. Viešpatie, kas jai pasidarė? Lyg būtų vėl penkiolikos metų ir vėl matytų tamsoje žilus mokytojo smilkinius. Ne mokytojo. Ne smilkinius... Kavinės stalą, vyno taurę, šalia – gražių vyrišką ranką... Ir lengvi šurpuliukai bėgo per kūną.

Mažame miestelyje gyveno mažą gyvenimą. Ir pati žinojo, kad mažą, bet juk nepaimsi jo ir nepasididinsi. Reikia gyventi – ir gyveni. Turi savo namus, savo takus, turi savo darbus. Vakare gali įsijungti televizorių ir pasižiūrėti, kaip gyvena kiti. Kiti, bet ne tu. O kad ne tu – jau nebedrasko širdies. Gražūs vyrai, jaunos negrės... O čia kelinta diena lyja, ir neaišku, ar iki ryto nustos.

Iš ryto atsibudusi pirmiausia pasvarstė, kuo turėtų šiandien apsirengti. Nedaug tebuvo

atsivežusi. Nusprendė, kad apsirengs kaip vakar: tamsiu sijonu, balta palaidinuke, berankoviu švarkeliu, tiktai įsisegs gintarinę segę. Juk Henrikas sakė, kad jam svarbiausia žmogaus veidas. O jos veidas, sakė, jam ir gražus, ir įdomus. Šį rytą pati ilgiau žiūrėjo veidrodėlyje į jį. Keista, bet mes nepažįstame savo veidų. Kiti juose daug daugiau mato. Vyrai, – tie tai apskritai pirmiau nužiūri krūtinę, liemenį, šlaunų apvalumus ir tik paskui pakelia akis į viršų. Visi taip nužiūrinėja, nė vienas ne kitaip. O Henrikas – ne. Kad veidas būtų įdomus, kažkas dar turi būti ir už jo. O ji nesijautė turinti savyje ko nors daugiau už kitas moteris, gal net mažiau. Juk nėra nei vaikų gimdžiusi, nei labai daug vargo mačiusi. Bet Henrikui ji kažkuo įdomi, visa įdomi, ne tik veidas. Juk matė, kaip jis į ją žiūri. Kai ėjo į tualetą, jautė jo žvilgsnį visa nugara, net blauzdų pilveliais. Net pagalvojo, kaip gerai, kad jos batų kulnai nenuminti į šonus. Bet fotomenininkas pirma ir turi taip nužiūrėti, kad paskui negadintų juostos.

Ji visuomet buvo tvarkinga. Tvarkinga kaip sena pana. O gal ji iš tikrųjų ir yra sena pana? Gal tas pusmetis jos šeimyninio gyvenimo niekaip nė nesiskaito? Vestuvinis žiedas seniai padėtas į stalčių, bet tie jausmai, tie didieji malonumai tebegyvena kūne, kartkartėmis primindami save. Moteris, juos patyrusi, jau niekaip nebegali būti sena pana, jie palieka savo pėdsakus ne tiktai atmintyje, bet ir veide, judesiuose, eisenoje. Pati yra pastebėjusi, kad rytais, atsikėlus iš lovos, net šukuotis pradėjo kitaip: lėčiau, tingiau, vis prisimindama. Ar tokie dalykai atsispindi ir veido fotografijoje? Jeigu taip, tada nereikia... Antra vertus, kas atsitiks, jeigu ji šį vakarą nueis su Henriku į studiją, ten jis pasodins ją ant kėdės ir kelis kartus nufotografuos? Nieko neatsitiks. Jos portretas kabos didelėje salėje ant sienos, tyliai vaikščios žmonės, sustodami būreliu po kelis tai čia, tai čia... Stovinius ne tik šiame, gal ir kituose miestuose. O jeigu nieko neišeis (Henrikas juk sakė, kad labai dažnai nieko neišeina), – tegu... Parsiveš namo. Bet ar jauku namuose, kai tavo pačios veidas visą laiką žiūri į tave nuo sienos? Reikia apsiprasti. Nors ne. Kažkas pasikeistų, kažkas vis dėlto pasikeistų. Tik sunku pasakyti kas.

Padavėja atnešė tą patį, ką ir vakar: salotų, kavos ir bandelę. Henriko vis nebuvo. Ji užsisakė dar vieną puodelį kavos, kitaip nepatogu sėdėti kavinėje. Jau buvo bebaigianti gerti ir tą, kai jis pasirodė ir iškart pasuko prie jos staliuko. Žiūrėjo į jį artėjantį. Apsirengęs kaip ir vakar, tik eisena lyg laisvesnė. Tas pats fotoaparatas ant kaklo. Pasisveikino ir atsisėdo. Ji klausiamai pakėlė akis. Iš veido pasirodė išgėręs. Ne girtas, tiktai išgėręs.

– Neskubėk, aš palauksiu.

Sau neužsisakė nieko, ne taip, kaip vakar.

Jau gatvėje ji paklausė:

– Ar čia toli?

– Visai ne. Kelis kartus pasuksim už kampo – ir viskas.

Paėjo viena gatve, paėjo kita, perėjo kažkokį kiemą. Jau buvo naktis, bet šalia Henriko ji nebijojo. Įdomu, kaip atrodo tos fotomenininkų studijos? Gal ten pristatyta visokių prožektorių, veidrodžių, kitokių apšvietimų? Negalėjo įsivaizduoti. O kad atėjo gerokai išgėręs, tai čia nieko nuostabaus. Juk jis kavinėse ieško moteriškų veidų savo

portretams. Vis dėlto jai gnybtelėjo į širdį: jei vakar susitarė su ja, kam šiandien ieškojo kitų?

Tas dviaukštis mūrinis namas, prie kurio jie atėjo, jai pasirodė maro metais statytas. Švietė tiktai keli langai, o stikluose tų, kur nešvietė, vos atspindėjo blausi kiemo žibinto šviesa, todėl atrodė niekada neplauti ir nevalyti. Kaip kokio bendrabučio. Bet Henrikas jau lipo mediniais laiptais. Jis atrakino duris, įėjo pirmas ir uždegė šviesą. Vos metusi žvilgsnį ji suprato, kad čia jokia studija. Vienas langas, vienas stalas, sena spinta praviromis durimis, o prie kitos sienos – medinė lova su užmestu sujauktu apklotu, lyg ant jos neseniai būtų gulėta su visais drabužiais. Gal čia viengungiškas Henriko butas, ir jis pakeliui į studiją užėjo kažko pasiimti, bet kodėl ir ją vedėsi aukštyn? Ji galėjo palaukti kieme. Ir dar vieną dalyką pamatė jos akys, – ne tą, kuris buvo, o tą, kurio ne, tiktai protas nesuspėjo paversti į mintį: nei ant stalo, nei ant palangės, nei niekur nebuvo nė vienos knygos. Ji išgirdo, kad už nugaros Henrikas pasuko raktą. Kai atsigrįžo, – šalia durų ant kabyklos dar sūpavosi jo fotoaparatas ir žalia striukė.

– Kam?.. – paklausė atsigrįžusi. Dar neišsigandusi, bet jau suprasdama, kad kažkas čia bus ne taip.

Henrikas nusišypsojo:

- Kad niekas netrukdytų.
- O kam mes čia užėjom?
- Pasidulkinti.

Ji nesusuko, tik pakėlė abi plaštakas aukštyn, lyg jomis nuo kažko saugodama kaklą. Henrikas krūtine stūmė ją atbulą prie lovos. Pakinkliais pajuto lovos kraštą ir turėjo atsisėsti ant to sujaukto apkloto. Tada jis, suėmęs už pečių, stvėrė aukštelininką ir užgulė. Tuojuo ji blakstienomis ir akių vokais pajus tą trūkčiojantį šnopavimą.

– Nedraskyk drabužių.

Ji nepajuto to šnopavimo, nepajuto nieko, tik patį įvedimą. Ir vėl antrą kartą gyvenime visa sustingo, – paliko čia savo kūną, o pati išėjo. Net tada, kai Henrikas jau sėdėjo šalia ant lovos, dar negalėjo į jį sugrįžti, – tas kūnas dar tebegulėjo nejudėdamas, baltuodamas šlaunimis, o mėlynos kelnaitės mėtėsi ant apkloto šalia jos veido. Bet išgirdo, kas jai buvo pasakyta:

– Renkis ir eik. Man paskolino raktą tiktai pusei valandos.

Tas kelnaites ji išimetė į rankinuką ir išėjo. Kai penktadienį grįžo į savo miestelį, sudegino. Norėjo ir Justelio kaklaraištį, bet negalėjo.

